

Skjutvapen och explosiva varor

– skärpta straff för de allvarigare brotten

Ds 2023:11

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

SOU och Ds finns på [regeringen.se](https://www.regeringen.se) under Rättsliga dokument.

Svara på remiss

Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på [regeringen.se/remisser](https://www.regeringen.se/remisser).

Omslag: Regeringskansliets standard

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2023

ISBN 978-91-525-0597-7 (tryck)

ISBN 978-91-525-0598-4 (pdf)

ISSN 0284-6012

Innehåll

Promemorians huvudsakliga innehåll	5
1 Författningsförslag.....	7
1.1 Förslag till lag om ändring i vapenlagen (1996:97)	7
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling	9
1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor	12
2 Nuvarande lagstiftning och historik	15
2.1 Nuvarande lagstiftning	15
2.1.1 Vapenbrott	15
2.1.2 Brott mot tillståndsplikten för explosiva varor	16
2.1.3 Vapensmuggling och smuggling av explosiva varor.....	18
2.2 Tidigare straffskärpningar	20
2.3 Brottstatistik.....	22
3 Skärpta straff för vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor och smugglingsbrott	25
3.1 Bakgrund	25
3.1.1 Skjutningar och sprängningar i den kriminella miljön har ökat på senare år	25
3.1.2 Illegala vapen och explosiva varor i Sverige	28

3.2	Det finns behov av strängare straffrättslig lagstiftning för vissa brott som möjliggör det grova våldet.....	30
3.3	Skärpta straffskalor för viss allvarligare brottslighet.....	34
3.3.1	Grövre former av vapenbrott	34
3.3.2	Grövre former av brott mot tillståndsplikten för explosiva varor.....	38
3.3.3	Grövre former av vapensmuggling och smuggling av explosiva varor.....	40
4	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	43
5	Konsekvenser av förslagen	45
5.1	Ekonomiska konsekvenser.....	45
5.2	Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.....	47
6	Författningskommentar	51
6.1	Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1996:67)	51
6.2	Förslaget till lag om ändring i lagen om straff för smuggling (2000:1225).....	52
6.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor	55

Promemorians huvudsakliga innehåll

Våldet i kriminella sammanhang har förändrats under 2000-talet. Antalet skjutningar har ökat avsevärt och många av dem har ägt rum på offentliga platser. Under 2022 dödades 63 personer av skjutvapenvåld i Sverige. Detta innebär att antalet personer som avlidit på grund av skjutningarna har mer än tredubblats under perioden 2012-2022. Ökningen av antalet skjutningar kan till stor del härledas till konflikter mellan kriminella grupperingar. De senaste åren har dessa konflikter även lett till en ökad användning av explosiva varor. Antalet sprängningar i Sverige de senaste åren saknar motstycke i modern tid.

Det grova våldet, och den organiserade brottslighet som detta våld är ett uttryck för, är systemhotande. I denna promemoria föreslås ett antal straffskärpningar. Syftet är att markera allvaret i vissa brott som möjliggör skjutningar och sprängningar och som typiskt sett begås inom kriminella nätverk, samt att ge rättsväsendet bättre möjligheter att bekämpa sådan kriminalitet. Straffskalorna för de allvarigare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiva varor föreslås därför ändras på följande sätt:

- straffskalorna för grovt brott ändras från fängelse i lägst två år och högst fem år till fängelse i lägst fyra år och högst sju år,
- straffskalorna för synnerligen grovt brott ändras från fängelse i lägst fyra år och högst sju år till fängelse i lägst sex år och högst tio år, och
- maximistraffet för normalgradsbrott höjs från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2024.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i vapenlagen (1996:97)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 1 och 1 a §§ vapenlagen (1996:97) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

1 §¹

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst *tre* år.

Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

1 a §²

Om brott som avses i 1 § första stycket är grovt, döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst *två* och högst *fem* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst *fem* år.

Om brott som avses i 1 § första stycket är grovt, döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

¹ Senaste lydelse 2017:1139.

² Senaste lydelse 2020:900.

1. vapnet har innehaft på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats,
2. vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,
3. innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen,
4. vapnet har innehaft i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller
5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brott som avses i 1 § första stycket är synnerligen grovt, döms för synnerligen grovt vapenbrott till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Om brott som avses i 1 § första stycket är synnerligen grovt, döms för synnerligen grovt vapenbrott till fängelse i lägst *sex* och högst *tio* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Vid bedömningen enligt första och andra styckena ska ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet, om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2024.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Härigenom föreskrivs att 6 a och 6 b §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 a §¹

Om en gärning som avses i 3 § gäller vapen, döms för vapensmuggling till fängelse i högst *tre* år.

Om brottet är ringa, döms för eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov vapensmuggling till fängelse i lägst *två* och högst *fem* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningen avsett ett vapen av
2. gärningen avsett flera vapen,
3. gärningen ingått som ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, eller
4. verksamheten eller gärningen annars varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov vapensmuggling till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Om en gärning som avses i 3 § gäller vapen, döms för vapensmuggling till fängelse i högst *fem* år.

Om brottet är ringa, döms för ringa vapensmuggling till böter

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov vapensmuggling till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov vapensmuggling till fängelse i lägst *sex* och högst *tio* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

¹ Senaste lydelse 2020:901.

Vid bedömningen enligt tredje och fjärde styckena ska ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet, om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning.

6 b §²

Om en gärning som avses i 3 § gäller explosiva varor, döms för smuggling av explosiv vara till böter eller fängelse i högst tre år.

Om brottet är ringa, döms för

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst två och högst fem år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningen avsett en vara som med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

2. gärningen avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,

3. gärningen ingått som ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, eller

4. verksamheten eller gärningen annars varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst fyra och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt

Om en gärning som avses i 3 § gäller explosiva varor, döms för smuggling av explosiv vara till böter eller fängelse i högst fem år.

ringa smuggling av explosiv vara

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst fyra och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst sex och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt

² Senaste lydelse 2020:901.

farlig beskaffenhet eller en stor
mängd av en vara av särskilt
farlig beskaffenhet.

farlig beskaffenhet eller en stor
mängd av en vara av särskilt
farlig beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2024.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

Härigenom föreskrivs att 29 och 29 a §§ lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 §¹

Den som av oaktsamhet bryter mot 16 § första stycket döms till böter.

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot 16 § första stycket döms till

1. böter eller fängelse i högst ett år om brottet avser brandfarliga varor, eller

2. böter eller fängelse i högst *tre* år om brottet avser explosiva varor.

2. böter eller fängelse i högst *fem* år om brottet avser explosiva varor.

29 a² §

Om uppsåtligt brott mot 16 § första stycket avser explosiva varor och är att anse som grovt döms till fängelse i lägst *två* och högst *fem* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. varan med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

2. hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,

3. hanteringen eller överföringen har skett i en sådan miljö att varan typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

4. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt döms till fängelse i lägst *fyra* och högst

Om uppsåtligt brott mot 16 § första stycket avser explosiva varor och är att anse som grovt döms till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. varan med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

2. hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,

3. hanteringen eller överföringen har skett i en sådan miljö att varan typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

4. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt döms till fängelse i lägst *sex* och högst *tio*

¹ Senaste lydelse 2017:1138.

² Senaste lydelse 2020:903.

sju år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2024.

2 Nuvarande lagstiftning och historik

2.1 Nuvarande lagstiftning

2.1.1 Vapenbrott

För att ha rätt att inneha skjutvapen krävs att man antingen har tillstånd (2 kap. 1 § vapenlagen [1996:67]) eller att man omfattas av något av de undantag som gäller från kravet på tillstånd. Skjutvapen får, enligt 2 kap. 9 §, överlätas endast till den som har tillstånd eller rätt att inneha skjutvapnet. I 3 kap. finns regler om under vilka förutsättningar skjutvapen får lånas ut. Frågor om tillstånd prövas av Polismyndigheten (2 kap. 2 §).

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst tre år (9 kap. 1 § första stycket). Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader (9 kap. 1 § andra stycket).

Om brottet är grovt döms, enligt 9 kap. 1 a § första stycket, för grovt vapenbrott till fängelse i lägst två år och högst fem år. Vid bedömningen av om ett vapenbrott är grovt ska det särskilt beaktas om

1. vapnet har innehafts på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats,

2. vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

3. innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen,

4. vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är synnerligen grovt döms, enligt andra stycket, för synnerligen grovt vapenbrott till fängelse i lägst fyra år och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Vid bedömningen av om brottet är grovt eller synnerligen grovt ska, enligt tredje stycket, ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet, om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning.

Enligt 1 kap. 3 § vapenlagen jämställs vissa vapen och andra föremål med skjutvapen vid tillämpningen av vapenlagen. Straffbestämmelserna om vapenbrott omfattar alltså inte bara skjutvapen utan även sådana föremål som anges i 1 kap. 3 §.

2.1.2 Brott mot tillståndsplikten för explosiva varor

I lagen om brandfarliga och explosiva varor (2010:1011), förkortad LBE, finns regler om hantering, överföring, import och export av brandfarliga och explosiva varor samt sådana förberedande åtgärder som behövs med hänsyn till brand- och explosionsrisken. Lagen syftar till att hindra, förebygga och begränsa olyckor och skador som kan uppkomma genom brand eller explosion orsakad av brandfarliga eller explosiva varor samt att förebygga obehörigt förfarande med varorna (1 § andra stycket). Till brandfarliga varor hänförs brandfarliga gaser, brandfarliga vätskor och brandreaktiva varor (3 §). Till explosiva varor hänförs explosiva ämnen och blandningar, explosiva föremål samt andra ämnen, blandningar och föremål som tillverkas i avsikt att framkalla en verkan genom en explosion eller en pyroteknisk effekt (4 §). Vilka varor som på grund av sina egenskaper eller sin sammansättning anses utgöra brandfarliga eller explosiva varor i lagens mening anges i Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) föreskrifter (MSBFS 2019:1). Exempel på explosiva varor är handgranater, minor, sprängämnen, tändmedel, ammunition och krut samt pyrotekniska artiklar, såsom fyrverkerier och s.k. bangers.

Den som hanterar, överför, importerar eller exporterar explosiva varor ska som huvudregel ha tillstånd till det. Detsamma gäller den som yrkesmässigt eller i större mängd hanterar brandfarliga varor (16 § första stycket). Tillstånd ges av MSB eller kommunerna (17 och 18 §§).

Den som av oaktsamhet bryter mot tillståndsplikten döms, enligt 29 § första stycket, till böter. Enligt andra stycket döms den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot tillståndsplikten till böter eller fängelse i högst ett år, om brottet avser brandfarliga varor, eller böter eller fängelse i högst tre år, om brottet avser explosiva varor.

Om ett uppsåtligt brott mot tillståndsplikten avser explosiva varor och är att anse som grovt döms, enligt 29 a § första stycket, till fängelse i lägst två år och högst fem år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. varan med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,
2. hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,
3. hanteringen eller överföringen har skett i en sådan miljö att varan typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller
4. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt döms, enligt andra stycket, till fängelse i lägst fyra år och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

I ringa fall döms inte till ansvar (30 § första stycket). Om gärningen är belagd med straff i brottsbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling döms inte heller till ansvar (30 § andra stycket).

2.1.3 Vapensmuggling och smuggling av explosiva varor

I lagen (2000:1225) om straff för smuggling (smugglingslagen) finns bestämmelser om ansvar för gärningar som rör införsel till eller utförsel från landet av varor.

Vapensmuggling regleras särskilt i 6 a §. Bestämmelsen tillämpas om en gärning som avses i 3 § gäller vapen och innefattar brott av normalgraden samt ringa, grov och synnerligen grov vapensmuggling. Straffskalorna motsvarar de straffskalor som enligt 9 kap. 1 och 1 a § vapenlagen gäller för vapeninnehav av motsvarande grad.

Smuggling av explosiv vara regleras särskilt i 6 b §. Bestämmelsen tillämpas om en gärning som avses i 3 § gäller explosiva varor och innefattar brott av normalgraden samt ringa, grov och synnerligen grov smuggling av explosiv vara. Straffskalorna motsvarar de straffskalor som enligt 29 och 29 a § LBE gäller för brott mot tillståndsplikten för explosiv vara av motsvarande grad med undantag för ringa brott som inte är straffbelagt enligt LBE.

Av 3 § första stycket följer att den som, i samband med införsel till landet av en vara som omfattas av ett särskilt föreskrivet förbud mot eller villkor för införsel, uppsåtligen bryter mot förbudet eller villkoret genom att underlåta att anmäla varan till tullbehandling döms för smuggling.

Detsamma gäller, enligt andra stycket, den som i samband med att en sådan vara förs in i landet, uppsåtligen lämnar oriktig uppgift vid tullbehandling eller underlåter att lämna föreskriven uppgift vid tullbehandling och därigenom ger upphov till fara för att införseln fullföljs i strid med förbudet eller villkoret.

För smuggling döms också, enligt tredje stycket, den som uppsåtligen

1. från landet för ut en vara i strid med ett särskilt föreskrivet förbud mot eller villkor för utförsel eller efter utförseln förfogar över varan i strid med förbudet eller villkoret,

2. under pågående tullbehandling förfogar över en vara som omfattas av ett särskilt föreskrivet förbud mot eller villkor för införsel och därigenom föranleder att införseln fullföljs i strid med förbudet eller villkoret,

3. till landet för in eller från landet för ut en vara med stöd av ett tillstånd som föranletts av att någon lämnat oriktig uppgift eller

underlåtit att lämna föreskriven uppgift till en tillståndsmyndighet eller förfar på ett sådant sätt hos en tillståndsmyndighet och därigenom föranleder att tillstånd meddelas och att varan förs in till eller ut från landet med stöd av tillståndet, eller

4. förfogar över en vara i strid med ett villkor som uppställts för eller i samband med varans införsel eller utförsel.

Med tullbehandling förstås, enligt 2 § andra stycket 2, vad som föreskrivs i tullagstiftningen om att en vara ska läggas upp på tillfälligt lager, hänföras till ett tullförfarande eller återexporteras eller åtgärder enligt 3 kap. 1 § tullagen (2016:253), då varan förs in till eller ut från landet.

I 3 § fjärde stycket smugglingslagen anges att i det fall bestämmelserna om tullbehandling inte är tillämpliga vid införsel från eller utförsel till ett annat EU-land, gäller vad som anges i första och andra styckena angående tullbehandling i stället förfarande enligt lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen (inregränslagen). Vad som avses är den anmälningsplikt som enligt 4 § inregränslagen gäller för sådana varor som anges i 3 § samma lag (däribland vapen, explosiva varor och narkotika). Bestämmelsen om smuggling är således tillämplig även beträffande införsel från ett annat EU-land av de varor som är uppräknade i 3 § inregränslagen, i fall anmälningsplikten enligt inregränslagen inte uppfylls.

För vapensmuggling och smuggling av explosiv vara som begås av grov oaktsamhet döms, enligt 7 § smugglingslagen, för olovlig införsel eller olovlig utförsel till fängelse i högst två år. Detsamma gäller enligt andra stycket den som av grov oaktsamhet

1. i samband med utförsel från landet av en vara underlåter att anmäla varan till tullbehandling, lämnar oriktig uppgift vid tullbehandling eller underlåter att lämna föreskriven uppgift vid tullbehandling och därigenom ger upphov till fara för att sådant förbud eller villkor som avses i 3 § tredje stycket 1 eller den bestämmelsen tillsammans med 6, 6 a eller 6 b § överträds, eller

2. lämnar oriktig uppgift eller underlåter att lämna föreskriven uppgift i samband med ansökan om sådant tillstånd som avses i 3 § tredje stycket 3 eller den bestämmelsen tillsammans med 6, 6 a eller 6 b § och därigenom ger upphov till fara för att varan förs in eller ut med stöd av detta tillstånd.

Av tredje stycket följer att i det fall bestämmelserna om tullbehandling inte är tillämpliga vid utförsel till ett annat EU-land gäller vad som anges i andra stycket 1 angående tullbehandling i stället förfarande enligt inregränslagen.

Av fjärde stycket framgår att om ett sådant oaktsamhetsbrott som anges i paragrafen är ringa döms inte till ansvar.

Konkurrens

Vid otillåten införsel av vapen eller explosiva varor till landet uppfylls i regel kraven för såväl smugglingsbrott som vapenbrott eller brott mot tillståndsplikten för explosiva varor. I 9 kap. 4 § vapenlagen anges dock att bestämmelser om straff för olovlig införsel av vapen och för försök till sådant brott finns i smugglingslagen. Genom hänvisningen följer att det vapeninnehav som konstituerar den otillåtna införseln inte bör föranleda ansvar enligt vapenlagen, utan enbart enligt smugglingsbestämmelsen (se prop. 1999/2000:124 s. 113.). På samma sätt anges i 30 § andra stycket LBE att det inte döms till ansvar enligt 29 eller 29 a § om gärningen är belagd med straff i smugglingslagen eller brottsbalken. Det innebär att smugglingsbrott även konsumerar brott mot tillståndsplikten för explosiva varor.

2.2 Tidigare straffskärpningar

Straffen för vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor har skärpts i flera omgångar det senaste decenniet, senast 2017, 2018 och 2020.

2017 års skärpningar innebar bl.a. att straffskalan, och i huvudsak även kvalifikationsgrunderna, för grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor ändrades för att motsvara grovt vapenbrott. Dessutom infördes ett synnerligen grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, med samma straffskala och i princip samma kvalifikationsgrunder som synnerligen grovt vapenbrott. Som motivering till ändringarna angavs att det under senare år skett en kraftig ökning av förekomsten av illegala explosiva varor i Sverige. Det sades också att det finns tydliga tecken på att kriminella grupperingar har tillgång till sådana varor i större utsträckning än

tidigare och också en större benägenhet att använda dem. Det konstaterades även att vissa explosiva varor är påtagligt vapenlika och lika farliga som skjutvapen samt att tillgången till explosiva varor, liksom skjutvapen, många gånger utgör en förutsättning för att grova våldsbrott ska komma till stånd och också ökar risken för att en uppkommen våldssituation ska få svåra följder. (Prop. 2016/17:92 Skärpta straff för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor.)

Ändringarna under 2018 innebar skärpningar av straffskalorna för både vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, bl.a. genom att minimistrafvet för de grova brotten höjdes från fängelse i ett år till fängelse i två år. I lagstiftningsärendet framhölls att antalet vapenbrott har fortsatt att öka sedan den senaste straffskärpningen och att antalet fall av dödligt våld där skjutvapen använts har ökat de senaste åren, särskilt inom ramen för kriminella konflikter. Det konstaterades även på nytt att vissa explosiva varor är vapenlika och minst lika farliga som skjutvapen samt att det ibland snarast kan antas vara en slump, eller bero på vad som för tillfället finns tillgängligt, om det är ett skjutvapen eller t.ex. en handgranat som används vid ett allvarligt våldsdåd. Det ansågs därför finnas goda skäl för att straffskalorna för vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor även fortsättningsvis skulle korrelera. (Prop. 2017/18:26 Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de grova brotten.)

I december 2020 skärptes lagstiftningen på nytt efter att regeringen pekat ut förekomsten och användningen av illegala vapen och explosiva varor som ett fortsatt allvarligt samhällsproblem. Lagändringarna medförde bl.a. att fler enhandsvapen och explosiva varor ska anses vara av särskilt farlig beskaffenhet och att det vid bedömningen av om ett brott är grovt särskilt ska beaktas om vapen eller explosiva varor innehafts eller hanterats i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning. Som bakgrund till sistnämnda lagändring anfördes bl.a. att det under senare år skett en kraftig ökning av våld där skjutvapen varit inblandade och att en allt högre andel av det dödliga skjutvapenvåldet är ett resultat av konflikter i kriminella miljöer. Det ansågs därför angeläget att den försvårande omständigheten att ett vapen eller en explosiv vara innehas eller hanteras i en kriminell miljö där vapnet eller varan kan befaras komma till brottslig användning

tillmäts tillräcklig vikt. Vidare behöver det sedan lagändringarna inte längre vara fråga om ett stort antal vapen eller explosiva varor för att ett brott ska kunna bedömas som synnerligen grovt, om det rör sig om vapen eller varor av särskilt farlig beskaffenhet. Slutligen höjdes maximistraffet för de synnerligen grova brotten från fängelse i sex år till sju år. En särskild reglering infördes även för smuggling av vapen och explosiva varor, där brotten gavs egna brottsbeteckningar och delades in i ringa brott, brott av normalgraden, grovt brott och synnerligen grovt brott. Straffskalorna för smuglingsbrott avseende vapen motsvarar straffskalorna för vapenbrotten. Straffskalorna för smuglingsbrott avseende explosiva varor motsvarar straffskalorna för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor i alla avseenden utom ett. Nämligen att ringa smuggling av explosiv vara bestraffas med penningböter medan ringa brott mot tillståndsplikten för explosiva varor inte är straffbelagt. (Prop. 2019/20:200 En strängare syn på hantering av vapen och explosiva varor.)

2.3 Brottsstatistik

Vapenbrott

Enligt Brottsförebyggande rådets (Brå) statistik anmäldes 8 726 fall av olika slags vapenbrott 2022, vilket var 13 fler än 2021 och 262 fler än 2020. Av dessa avsåg mer en tredjedel (3 073 fall) grovt eller synnerligen grovt brott, vilket var 387 fler än 2021 och 768 fler än 2020.

Antalet lagföringsbeslut (fällande domslut i tingsrätten, godkända strafförelägganden och meddelade åtalsunderlåtelse) med vapenbrott som huvudbrott år 2021 var 881, vilket var tio färre än föregående år. Av dessa avsåg 256 fall grovt brott och 1 fall synnerligen grovt brott, vilket kan jämföras med 230 respektive 1 fall föregående år.

Brott mot tillståndsplikt för explosiva varor

Enligt Brås statistik anmäldes 446 fall av brott mot tillståndsplikten för brandfarliga och explosiva varor 2022, vilket var 135 fler än 2021. Statistiken omfattar både explosiva och brandfarliga varor. Det saknas uppgift om hur många av brotten som avsåg grovt eller synnerligen grovt brott.

Antalet lagföringsbeslut med brott mot tillståndsplikten för brandfarliga och explosiva varor som huvudbrott år 2021 var 57, vilket var sex fler än föregående år. Även här saknas uppgift om hur många av brotten som avsåg grovt eller synnerligen grovt brott.

Smuggling av vapen och explosiva varor

Enligt Brås statistik anmäldes 232 fall av vapensmuggling och 116 fall av smuggling av explosiv vara 2022, vilket var 42 respektive 62 fler än 2021.

Antalet lagföringsbeslut med vapensmuggling som huvudbrott år 2021 var 41, av dessa avsåg 4 fall grovt brott och 1 fall synnerligen grovt brott. Antalet lagföringsbeslut med smuggling av explosiv vara som huvudbrott år 2021 var 6, varav inget fall avsåg grovt eller synnerligen grovt brott.

3 Skärpta straff för vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor och smuglingsbrott

3.1 Bakgrund

3.1.1 Skjutningar och sprängningar i den kriminella miljön har ökat på senare år

Det dödliga våldet har ökat

Våldet i kriminella sammanhang har förändrats under 2000-talet. Sedan 2002, då Brå började ta fram statistik över konstaterade fall av dödligt våld i Sverige, har antalet varierat mellan 68 och 124 fall per år. Sedan 2015 har antalet fall av dödligt våld varierat kring en högre nivå än tidigare. Ökningen blir tydlig när man ser på det genomsnittliga antalet fall för femårsperioder: Efter att ha legat på i genomsnitt 94 respektive 83 fall under perioderna 2003–2007 och 2008–2012 uppgick genomsnittet för perioden 2013–2017 till 101 fall och för perioden 2018–2022 till 114 fall av dödligt våld per år. Under 2022 var antalet fall av dödligt våld 116.

Enligt en rapport från Brå (2020:4) har dödligt våld med män som offer ökat, medan dödligt våld med kvinnor som offer minskat. Det hör samman med att konflikter bland kriminella blivit vanligare som bakomliggande orsak till våldet samtidigt som annat dödligt våld, t.ex. dödligt våld i nära relationer, har minskat. Under åren 2014–2017 inträffade årligen nära 30 fall av dödligt våld vid konflikter i den

kriminella miljön, vilket utgjorde mer än en fjärdedel av det dödliga våldet i Sverige.

Brås rapport visar vidare att dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön i stor utsträckning är ett storstadsfenomen, men att det förekommer även på andra platser. Ökningen av dödligt våld i den kriminella miljön utgörs framför allt av fall där män mellan 18 och 29 år är brottsoffer. En jämförelse över tid visar att medianåldern minskat bland såväl brottsoffer som misstänkta och gärningspersoner. Det rör sig nästan uteslutande om män som begår våld mot andra män.

En annan förändring under senare år är att det dödliga våldet vid konflikter i den kriminella miljön i stor utsträckning begås på olika platser i den offentliga miljön. Den strukturella förändringen av våldsbrottsligheten har inneburit att allt fler utomstående drabbas. Enligt en undersökning av Polismyndigheten (Risken för tredje man att skadas eller dödas i skjutningar och sprängningar i kriminella miljöer i Sverige 2011 till 2020) drabbades under åren 2011 till 2020 minst 46 utomstående personer i 36 skjutningar och sprängningar, varav 14 avled och 32 skadades. Det skedde en ökning i antalet utomstående som drabbades, från fyra individer under de första tre åren till 24 under de sista tre åren, dvs. en mer än femfaldig ökning. En stor andel av de utomstående brottsoffren var under 15 år eller över 55 år och av de totalt 36 händelserna innefattade tio automateld och tolv sprängningar.

Antalet skjutningar har ökat

Andelen konstaterade fall av dödligt våld där skjutvapen använts ökade kraftigt mellan 2013 och 2022 (från 29 procent till 54 procent) och Sverige ligger högt i fråga om dödligt våld med skjutvapen jämfört med andra europeiska länder. Åtta av tio fall av dödligt skjutvapenvåld sker numera i den kriminella miljön. Utöver att det generellt blivit vanligare att skjutvapen används har också bruket av automatvapen blivit vanligare (Brå 2020:4 och 2021:8).

Det finns också tecken på att det har skett en mer övergripande ökning av antalet skjutningar. Enligt Polismyndighetens årsredovisning ägde det rum 391 skjutningar under 2022, vilka resulterade i 62 avlidna och 107 skadade personer. Detta kan

jämföras med motsvarande siffror tidigare år: 345 skjutningar med 46 avlidna och 115 skadade 2021, 379 skjutningar med 47 avlidna och 117 skadade 2020, 334 skjutningar med 42 avlidna och 120 skadade 2019 och 306 skjutningar med 45 avlidna och 135 skadade 2018. Enligt preliminär statistik från Polismyndigheten har antalet skjutningar under första kvartalet 2023 (84 fall) legat något lägre än motsvarande siffra för samma period 2022 (94 fall).

Av Polismyndighetens årsredovisning 2022 framgår att ökningen i antalet skjutningar med dödlig utgång under året förklaras av att ett högt konfliktläge rådde mellan löst sammansatta kriminella grupperingar, där lojaliteter skiftar snabbt. Karaktären på skjutningarna förändrades under 2022, där fler händelser av ren avrättningskaraktär inträffade än tidigare, med det uppenbara målet att döda och inte skada offret. Det noterades även att skjutningarna utanför storstadsregionerna ökade i antal under 2022, med flera allvarliga händelser i bland annat Eskilstuna, Kalmar och Kristianstad.

Antalet sprängningar har ökat

Antalet sprängningar ökade enligt Brås statistik kraftigt mellan 2018 och 2019, från 162 till 257. Statistiken baserar sig på antal anmälda fall av allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning. Åren 2020 och 2021 var antalet något lägre med 215 respektive 175 fall, för att återigen öka till 196 fall 2022. Från och med 2021 särredovisas fullbordade brott och försöksbrott avseende allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning i statistiken. Under 2021 var ungefär hälften, 83 fall, fullbordade brott. Utfallet var ungefär detsamma 2022, med 89 fullbordade brott.

Enligt preliminär statistik från Polismyndigheten har antalet sprängningar under första kvartalet 2023 (46 fall) legat på en mycket högre nivå än motsvarande siffra för samma period 2022 (26 fall).

De kriminella nätverkens våldskapital

Många av de kriminella nätverken har en tydlig gemensam nämnare i form av den vålds- och hotbrottslighet som de utövar och det s.k.

vårdskapital som de besitter. Skjutningar och sprängningar är kännetecknande för konflikter inom den kriminella miljön och innebär risker och otrygghet även för utomstående. Många skjutningar och annan våldsanvändning synes hänga ihop och vara en följd av varandra. Forskning om skjutvapenvåld i Sverige visar en ökad risk för nya skjutningar, i både tid och rum, när en skjutning ägt rum och att en stor del av skjutningarna är svar på tidigare skjutningar i pågående gängkonflikter (Brå 2020:4).

Vårdskapitalet används som påtryckningsmedel i samband med vinningsbrott som innefattar våld eller hot, som rån och utpressning, och utgör grunden för den negativa lokala påverkan som vissa kriminella nätverk har, med bl.a. en tystnadskultur som följd.

3.1.2 Illegala vapen och explosiva varor i Sverige

Det finns ett stort antal illegala skjutvapen i Sverige idag. Vapen avleds från den legala till den illegala marknaden genom att de säljs, skänks eller stjäls från personer som har tillstånd att inneha vapnet. Majoriteten av de vapen som påträffas i kriminella miljöer bedöms dock ha smugglats in i landet vid något tillfälle. Enligt en rapport från Polismyndigheten, Tullverket och Åklagarmyndigheten 2023 framgår att det finns åtskilliga exempel på vapensmuggling som är systematisk och välorganiserad och sannolikt utgör en betydande inkomstkälla för de som är involverade. Vapensmugglingens modus varierar, liksom vapnens ursprung. Vapen har smugglats i personbilar, lastbilar eller gömda i andra varor och har haft ursprung från västra Balkan, Bulgarien eller Turkiet. Under de kommande decennierna bedöms även Ukraina bli ett område ifrån vilket vapen smugglas och till vilket kriminella kan resa för att köpa vapen. (Delredovisning av uppdraget att stärka arbetet för att minska tillgång till illegala vapen och motverka vapensmuggling till Sverige [Ju2023/00189/PO]). I tidigare rapporter har Brå beskrivit att vapenfabrikat från Östeuropa eller Balkan enskilt oftast förekom i de uppklarade skjutvapenmord med enhandsvapen där vapnet återfanns under perioden 2011-2013 (Brå 2015:24 och 2016:12).

De senaste åren har det även tillkommit en rad nya konkurrerande källor. Ett stort inflöde av illegala vapen anges bestå av pluggade och deaktiverade vapen som inhandlas legalt från länder

som Slovakien, Tjeckien och Tyskland. När vapnen illegalt har förts in i landet modifieras de till skarpa vapen. Detsamma gäller start- och gasvapen som är licensfria i många länder och som enkelt kan konverteras till skarpa vapen. Under 2020 var drygt en tredjedel av de skarpa pistoler som beslagtogs i Stockholmsregionen 2020 ett ombyggt start- eller gasvapen. Polismyndigheten och Tullverket har under 2022 identifierat en större mängd vapen som är en mix av fabriksstillverkade och egentillverkade vapendelar. Dessa vapen, som kan betecknas som en form av hybridvapen, konstrueras genom att vapendelar som kan köpas tillståndsfritt i Sverige eller utomlands sätts ihop till fungerande vapen med delar som tillverkats av 3D-skrivare eller så kallade CNC-maskiner. Fenomenet innebär särskilda utmaningar för myndigheterna när det gäller att spåra källan eftersom dessa vapen aldrig har existerat på en kommersiell marknad i sin färdiga form. Risken för att till fullo 3D-printade vapen letar sig in på den kriminella marknaden bedöms även öka. Polismyndigheten har under 2022 gjort ett flertal sådana fynd, inklusive beslag av FGC-9 – ett 3D-printat fullt fungerande automatvapen. (Delredovisning av uppdraget att stärka arbetet för att minska tillgång till illegala vapen och motverka vapensmuggling till Sverige [Ju2023/00189/PO]).

När det gäller explosiva varor har enligt uppgift från Polismyndigheten i princip alla handgranater som påträffas i landet förts hit illegalt. Det rör sig i stort sett uteslutande om handgranater som tillverkats i före detta Jugoslavien under åren 1979–1995. Under senare år har också den kriminella användningen av kraftig pyroteknik, s.k. bangers, ökat. Enligt uppgift från Polismyndigheten har tillfälliga nedgångar av handgranatsattacker i en viss polisregion ofta kompenseras av en samtidig ökning av attacker med andra typer av explosiva varor, främst bangers. Dessa pyrotekniska varor är förbjudna i Sverige, men får användas utan tillstånd i flera andra länder och kan enkelt och relativt billigt beställas via utländska nätbutiker.

3.2 Det finns behov av strängare straffrättslig lagstiftning för vissa brott som möjliggör det grova våldet

Bedömning: Det finns behov av en strängare straffrättslig lagstiftning mot de allvarligare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara. Skärpningen bör ske genom skärpta straffskalor.

Skälen för bedömningen

Behov av skärpta straff för de allvarligare brotten

Den straffrättsliga regleringen har i viss mån utvecklats för att kunna motsvara allvaret i och skärpa reaktionen vid brott i kriminella nätverk. I detta sammanhang kan det nämnas att sedan 2016 har straffskalorna skärpts för grov misshandel, synnerligen grov misshandel, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grovt rån och grov utpressning (prop. 2016/17:108) liksom för övergrepp i rättssak (prop. 2021/22:186) och de allvarligare formerna av narkotikabrott och narkotikasmuggling (prop. 2015/16:111). Ändring har även gjorts i syfte att livstidsstraffet för mord ska kunna komma i fråga i betydligt större utsträckning än tidigare (prop. 2018/19:138). Försök, förberedelse och stämpling till bl.a. grovt olaga hot, grov utpressning, övergrepp i rättssak, grovt övergrepp i rättssak samt grovt och synnerligen grovt vapenbrott har kriminaliserats. Nya omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott är grovt har införts. (Prop. 2015/16:113). Vidare har de särskilda reglerna för straffmätning för unga som begår brott skärpts (prop. 2021/22:17).

Regeringen föreslog i januari 2023 även att straffen för grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, rån, utpressning och grov utpressning ska skärpas ytterligare. Det föreslogs även en ny särskild straffskärpningsregel som tar sikte våldsamma konflikter mellan kriminella i vilka skjutvapen eller sprängämne används. (Prop. 2022/23:53).

Som närmare redogjorts för i avsnitt 2.2 har även straffen för vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor och smuggling av vapen och explosiva varor skärpts vid flera tillfällen det senaste decenniet. Kriminaliseringen av otillåtet innehav av skjutvapen och explosiva varor syftar till att markera att sådana gärningar inte kan tolereras i samhället därför att de riskerar att leda till skada. Tillgång till skjutvapen och explosiva varor utgör många gånger en förutsättning för att grova våldsbrott ska komma till stånd och en uppkommen våldssituation riskerar att få betydligt svårare följder om skjutvapen eller explosiva varor förekommer. Den ökade användningen av skjutvapen och explosiva varor som t.ex. handgranater medför inte minst ökade risker för skador även på personer som inte är involverade i de kriminella konflikter där våldet förekommer. Till detta kommer att skjutvapen och explosiva varor möjliggör för de kriminella nätverken att upprätthålla sitt våldskapital och med hjälp av detta utöva hot- och utpressningsverksamhet med bl.a. en tystnadskultur i vissa områden som följd. Sådana förhållanden är systemhotande och går ut över personer såväl inom som utom kriminella miljöer.

Skjutningar och sprängningar inom den kriminella miljön är ett växande och mycket svårt problem. 2022 var ett rekordår både när det gäller antalet skjutningar och antalet avlidna till följd av skjutvapenvåldet. Även antalet sprängningar ökade under 2022 jämfört med föregående år och har under första kvartalet 2023 legat på en ännu högre nivå. Det grova våldet har även brett ut sig i landet och kan inte längre betraktas som enbart ett storstadsfenomen. Faran för allmänheten har ökat och personer utanför de kriminella konflikterna drabbas i större utsträckning än tidigare då sprängningar förekommer i flerfamiljshus och då våld riktas direkt mot anhöriga. Den ökade tillgången på vapen och explosiva varor i samhället tillsammans med den ökade benägenheten att använda dessa inom kriminella miljöer är systemhotande och utgör ett allvarligare problem idag än någonsin tidigare.

Mot denna bakgrund finns skäl att se ännu strängare på otillåtet innehav av vapen och explosiva varor liksom på införsel av vapen och sådana varor till landet. Fokus bör ligga på de allvarligare formerna av brotten, vilka har en tydlig koppling till det grova våldet och är vanligt förekommande inom kriminella nätverk. Det finns alltså

behov av straffskärpning för de allvarigare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiv vara.

En skärpning bör åstadkommas genom skärpta straffskalor

Den grundläggande utgångspunkten för utformningen av straffskalan för ett brott är brottets allvar. Straffet ska följaktligen återspegla hur allvarligt och klandervärt ett visst brott är. Allvarligare brott ska straffas strängare än lindrigare brott (proportionalitet) och lika allvarliga brott ska ges lika stränga straff (ekvivalens). Straffskalan för ett brott är alltså ett mått på hur allvarligt lagstiftaren ser på den aktuella brottstypen i förhållande till andra brott. Synen på hur allvarlig en brottstyp är kan förändras över tid, t.ex. till följd av samhällsutvecklingen.

Det är i första hand genom straffskalorna som lagstiftaren kan ange hur allvarligt den ser på ett visst brott. Straffskalan för respektive brottstyp utgör också den ram inom vilken domstolen har att bestämma straffet i det enskilda fallet. Det mest omedelbara sättet att höja straffnivån för en brottstyp är i regel att höja minimistraffet.

Mycket talar för att de straffskärpningar som skett för de nu aktuella brotten sedan 2017, vilka främst gått ut på förhöjda minimistraff, fått genomslag. Brås statistik visar att antalet lagföringsbeslut för vapenbrott, både brott av normalgraden och grova brott, ökade under 2018 jämfört med föregående år och har hållit sig på samma nivå sedan dess. När det gäller det genomsnittliga fängelsestraff som dömts ut för vapenbrott och grova vapenbrott har det blivit påtagligt längre jämfört med tiden före straffskärpningen 2018. Även om resultatet delvis kan förklaras av att Polismyndigheten, genom straffskärpningarna i vapenlagen, har fått ökade möjligheter att använda tvångsmedel och också bedrivit ett intensivt, riktat arbete för att minska antalet illegala vapen, visar Brås statistik att antalet anmälda brott mot vapenlagen fortsatte att öka varje år under perioden 2018 till 2021. Detsamma gäller antalet anmälningar som avsåg olaga innehav av vapentyperna pistol, revolver och kulsprutepistol och det antal som avsåg grova eller synnerligen grova brott. Under 2022 låg antalet anmälningar totalt på samma nivå som föregående år. Antalet anmälningar avseende

vapentyperna pistol, revolver och kulsprutepistol och antalet som avsåg grova eller synnerligen grova brott ökade dock jämfört med 2021.

Polismyndighetens bedömning är att de genomförda straffskärpningarna är en viktig pusselbit i kampen mot skjutningar i kriminella sammanhang. Myndighetens analys av praxis visar att rätt grupp av gärningspersoner har lagförts för grova och synnerligen grova vapenbrott, antingen de som är beredda att använda vapen i kriminella sammanhang eller de som är beredda att sälja, på annat sätt överlåta eller låna ut vapen till kriminella. Det faktum att utredningarna i förhållande till straff är mindre omfattande gör den skärpta lagstiftningen till ett kostnadseffektivt sätt att stävja illegala innehav av vapen och i förlängningen mord och andra våldsbrott med skjutvapen. (Polismyndighetens årsredovisning 2021 s. 121).

Det lämpligaste sättet att genom straffskaleändringar betona allvaret i illegal hantering av vapen och explosiva varor bedöms därför vara att höja straffminimum för aktuella brott i de fall det är motiverat. Generellt utformade straffskärpningar innebär dock att även brott som begås utan koppling till kriminella nätverk träffas. Detta innebär att det också måste bedömas om brottslighetens allvar motiverar skärpta straffrättsliga reaktioner på ett allmänt plan. Med hänsyn till det ytterst allvarliga och växande samhällsproblem som den ökade tillgången och användningen av skjutvapen och explosiva varor i kriminella miljöer utgör bedöms det motiverat att höja straffnivån även för brott som begås utan koppling till kriminella nätverk.

3.3 Skärpta straffskalor för viss allvarligare brottslighet

3.3.1 Grövre former av vapenbrott

Förslag: Straffskalan för grovt vapenbrott ska ändras från fängelse i lägst två och högst fem år till fängelse i lägst fyra och högst sju år.

Straffskalan för synnerligen grovt vapenbrott ska ändras från fängelse i lägst fyra och högst sju år till fängelse i lägst sex och högst tio år.

Maximistraflet för vapenbrott ska ändras från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

Bedömning: Straffskalan för ringa vapenbrott liksom minimistraflet för vapenbrott bör inte ändras.

Skälen för förslaget och bedömningen

Minimistraflet för grovt vapenbrott bör höjas

Som konstaterats i avsnitt 3.2 finns skäl att se ännu strängare på allvarligare former av vapenbrott eftersom den ökade tillgången till och användningen av skjutvapen inom den kriminella miljön är ett växande och mycket allvarligt samhällsproblem.

Minimistraflet för grovt vapenbrott har gällt sedan den 1 januari 2018 då det höjdes från ett till två års fängelse, bl.a. för att straffnivån på ett rimligt sätt skulle återspegla brottstypens allvar och stå i proportion till straffskalorna för andra brott som består i eller innefattar våld eller hot.

Sedan 2018 års straffskärpning och trots att ett antal andra straffrättsliga åtgärder har vidtagits har antalet skjutningar och antalet avlidna till följd av skjutvapenvåldet ökat stadigt till de dystra toppnoteringarna under 2022. Polismyndigheten har beskrivit att karaktären på skjutningarna förändrades under 2022 där fler händelser av ren avrättningskaraktär inträffade och att skjutvapenvåldet blev mer vanligt förekommande även utanför storstadsregionerna. Det dödliga våldet vid kriminella uppgörelser begås i stor utsträckning utomhus, på olika platser i den offentliga

miljön vilket inneburit att allt fler utomstående drabbas. Dödligt våld har även börjat riktas direkt mot anhöriga till personer i de kriminella uppgörelserna. Att skärpa minimistraffet ytterligare bedöms som en viktig åtgärd för att markera allvaret i den brottslighet som de kriminella nätverkens innehav av vapen numera innebär. En höjning av minimistraffet från fängelse i två år till fängelse i fyra år framstår som nödvändig och motiverad.

Att höja minimistraffet från två till fyra års fängelse innebär att det nya minimistraffet skulle överstiga minimistraffet för grov misshandel (ett år och sex månader), grovt narkotikabrott (två år) och våldtäkt (tre år) och ligga strax under minimistraffet för synnerligen grov misshandel och grov våldtäkt (fem år). När regeringen 2017 höjde minimistraffet från ett till två års fängelse resonerades det kring att höjningen skulle innebära att straffminimum för dessa brott skulle bli högre än för t.ex. grov misshandel. Höjningen bedömdes dock motiverad utifrån att den presumtiva skadeverkan av redan ett enstaka skjutvapen är mycket stor och kan omfatta en stor krets av personer. Det noterades även att för att en gärning ska kvalificeras som grovt vapenbrott ska det dessutom beaktas bl.a. om vapnet är av särskilt farlig beskaffenhet eller om det rör sig om flera vapen. Av dessa skäl bedömdes inte grovt vapenbrott direkt kunna jämföras med t.ex. en grov misshandel. Samma argument gör sig gällande idag. Faran att skjutvapen kommer till brottslig användning är idag ännu större med hänsyn till våldsutvecklingen med ökat antal skjutningar och det faktum att risken för nya skjutningar ökar när en skjutning ägt rum. Till detta kommer att vapen inte är en förbrukningsvara utan kan användas gång på gång, vilket även sker enligt Polismyndighetens erfarenhet. Detta leder till slutsatsen att den nya straffnivån är proportionerlig i relation till andra brott.

Att höja minimistraffet innebär att samtliga fall som bedöms som grovt brott kommer att träffas av straffskärpningen. Flera av kvalifikationsgrunderna för grovt brott är dock starkt sammankopplade med brott i kriminella nätverk. Det gäller inte minst omständigheten att vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning men även omständigheterna att det handlat om vapen av särskilt farlig beskaffenhet eller att vapnet har innehafts på allmän plats eller på en

annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats. Med hänsyn till detta och den skärpta syn på allvarliga våldsbrott som utvecklats under senare år framstår åtgärden heller inte som oproportionerlig i de fall brott utan någon anknytning till kriminella nätverk träffas.

En följd av höjningen av minimistraffet till fyra års fängelse är att det blir möjligt att tillgripa hemlig rumsavlyssning (27 kap. 20 d § andra stycket 1 rättegångsbalken) under förundersökningen redan vid misstanke om grovt brott, inte som idag endast vid synnerligen grovt brott.

Maximistraffet för grovt vapenbrott bör höjas

Höjningen av minimistraffet för grovt vapenbrott kräver att maximistraffet för grovt vapenbrott höjs för att upprätthålla möjligheten till en nyanserad straffmätning. En höjning motsvarande den som föreslås för minimistraffet, från fem år till sju års fängelse, bedöms lämplig. Här kan jämförelse göras med straffskalorna för grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling som också har maximistraffet sju års fängelse.

Straffskalan för synnerligen grovt vapenbrott bör höjas

Straffskalan för de synnerligen grova brotten bör också ändras. Skälen för detta är desamma som för de grova brotten, alltså den allvarliga brottslighet som de kriminella nätverkens ökade tillgång till och användning av skjutvapen idag utgör. Straffskalan måste under alla förhållanden justeras eftersom den nuvarande straffskalan är densamma som den som nu föreslås för grovt brott. En höjning av minimistraffet motsvarande den som föreslås för maximistraffet för grovt brott, från fyra års till sex års fängelse bedöms alltså som rimlig.

Maximistraffet för synnerligen grovt brott bör höjas till tio år. Detta innebär att straffskalan för synnerligen grovt brott skulle motsvara straffskalorna för synnerligen grovt narkotikabrott och synnerligen grov narkotikasmuggling. Ett resultat av detta är dock att straffskalan för synnerligen grovt brott kommer vara något vidare än den för grovt brott. Detta bedöms dock motiverat utifrån att lagstiftningen måste ha beredskap för att hantera brott som är grövre än de som hittills har varit föremål för prövning. Det gäller

inte minst mot bakgrund av det ökande våldet där skjutvapen är inblandade och den ökande förekomsten av vapen i kriminella miljöer. Vapenbrott är dessutom konstruerat så att det i regel blir fråga om ett brott oavsett antalet vapen som gärningen avser. Det torde därför inte kunna uteslutas att ytterst allvarliga gärningar kan komma att begås i framtiden. I detta sammanhang beaktas även att det kan befaras att en konsekvens av det pågående kriget i Ukraina är att fler och farligare vapen kommer att nå den svenska illegala marknaden inom de närmaste åren.

Maximistraflet för vapenbrott bör höjas

En konsekvens av att minimistraflet för grovt vapenbrott höjs är att straffskalan för vapenbrott av normalgraden bör justeras för att upprätthålla en önskvärd överlappning av straffskalorna. Maximistraflet bör lämpligen höjas från fängelse i tre år till fem år.

En följd av denna höjning är att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning ökar för normalgraden av brottet. Detta för också med sig en viss straffskärpning för denna kategori av vapenbrott. Särskilt tydligt lär detta bli för en gärning som nästan, men inte riktigt, är att bedöma som grovt brott och därför har ett straffvärde som ligger strax under minimistraflet för grovt brott. Denna konsekvens bedöms motiverad.

För att den nu föreslagna straffskalan ska överensstämma ännu mer systematiskt med straffskalor för andra brott borde även maximistraflet för ringa vapenbrott höjas från sex månader till ett års fängelse och minimistraflet för vapenbrott höjas från 14 dagars till sex månaders fängelse. Eftersom syftet med straffskärpningen är att komma åt de allvarligaste gärningarna som har en tydlig koppling till det grova våldet är dock inte samma skärpta syn motiverad för mindre allvarliga vapenbrott. Tvärtom skulle en ändring av straffskalan för de mindre allvarliga brotten leda till en orimligt sträng sanktion för brott som saknar koppling till det grova våldet. Någon förändring av straffskalan för ringa vapenbrott och minimistraflet för normalgradsbrott bör därför inte göras i nuläget.

3.3.2 Grövre former av brott mot tillståndsplikten för explosiva varor

Förslag: Straffskalan för grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor ska ändras från fängelse i lägst två och högst fem år till fängelse i lägst fyra och högst sju år.

Straffskalan för synnerligen grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor ska ändras från fängelse i lägst fyra och högst sju år till fängelse i lägst sex och högst tio år.

Maximistraftet för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor ska ändras från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

Bedömning: Straffskalan för brandfarliga varor bör inte ändras. Inte heller bör minimistraftet för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor ändras.

Skälen för förslaget och bedömningen

Straffet för allvarligare former av brott mot tillståndsplikten för explosiva varor bör skärpas

Som konstaterats i avsnitt 3.2 finns skäl att se ännu strängare på allvarligare former av otillåten hantering av explosiva varor eftersom den ökade tillgången till och användningen av dem inom den kriminella miljön är ett växande och mycket allvarligt samhällsproblem.

När det gäller straffregleringen för explosiva varor har regeringen sedan 2018 bedömt att den ska motsvara den för vapenbrott. Bakgrunden är att vissa explosiva varor som handgranater, bomber och minor bedöms som vapenlika och minst lika farliga som skjutvapen och att det funnits tydliga tecken på att kriminella grupperingar har tillgång till sådana varor i större utsträckning än tidigare och också en större benägenhet att använda dem.

När det gäller på vilket sätt de nu aktuella straffskalorna ska ändras finns inte skäl att ändra på den ordning som gällt sedan 2018 där straffskalorna för de allvarligare formerna av vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor är överensstämmande. Straffskalorna för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor ska alltså ändras på samma sätt som straffskalorna

för vapenbrotten i alla delar. För överväganden i denna del hänvisas till avsnitt 3.3.1.

Straffet för brott mot tillståndsplikten för brandfarliga varor bör inte skärpas

När man de senaste åren skärpt straffskalan för explosiva varor har straffskalan för brandfarliga varor lämnats oförändrad. (Prop. 2016/17:92, prop. 2017/18:26 och prop. 2019/20:200). Motiveringen till detta har varit att även om det är tänkbart att det finns brandfarliga varor som kan ge en vapenliknande effekt har det inte funnits tecken på att kriminella grupperingar handskas med brandfarliga varor på motsvarande sätt som är fallet när det gäller explosiva varor. Regeringen har därför ansett att det inte funnits skäl att låta dessa varor omfattas av straffskärpningarna.

Brottsutvecklingen de senaste åren ger inte stöd för antagandet att otillåten användning av brandfarliga varor ökat inom den kriminella miljön. Det finns mot denna bakgrund inte heller nu skäl att låta dessa varor omfattas av straffskärpningen. På motsvarande sätt som regeringen konstaterade vid 2018 års straffskärpning blir nu diskrepansen i straffskalorna mellan explosiva och brandfarliga varor ännu större. Detta förhållande kan framöver behöva ses över för det fall en förändrad samhällsutveckling skulle ske.

3.3.3 Grövre former av vapensmuggling och smuggling av explosiva varor

Förslag: Straffskalan för grov vapensmuggling och grov smuggling av explosiv vara ska ändras från fängelse i lägst två och högst fem år till fängelse i lägst fyra och högst sju år.

Straffskalan för synnerligen grov vapensmuggling och synnerligen grov smuggling av explosiva varor ska ändras från fängelse i lägst fyra och högst sju år till fängelse i lägst sex och högst tio år.

Maximistraflet för vapensmuggling och smuggling av explosiva varor ska ändras från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

Bedömning: Straffskalorna för ringa vapensmuggling och ringa smuggling av explosiva varor liksom minimistraflet för vapensmuggling och smuggling av explosiva varor bör inte ändras.

Skälen för förslaget och bedömningen

Straffet för allvarligare former av vapensmuggling och smuggling av explosiv vara bör skärpas

Som konstaterats i avsnitt 3.2 finns skäl att se ännu strängare på allvarligare former av införsel av vapen och explosiva varor till landet eftersom den ökade tillgången till och användningen av dem inom den kriminella miljön är ett växande och mycket allvarligt samhällsproblem.

Brottsbeteckningarna vapensmuggling och smuggling av explosiv vara infördes 2020 och gavs straffskalor motsvarande dem för vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiv vara. Motiven bakom lagändringen var att förekomsten av illegala vapen och explosiva varor i de flesta fall bedömdes vara ett resultat av att de vid något tillfälle förts in till landet och att det framstod som mycket angeläget att fokusera särskilt på införseln av sådana varor. Det angavs även att det i många fall kan framstå som en ren slump om en person ertappas med ett vapen vid ankomst till landet, och därför åtalas och döms för smuglingsbrott, eller om vapeninnehavet upptäcks när personen redan befinner sig i Sverige med vapnet och

därför åtalas och döms för vapenbrott. Att olovligt föra in ett vapen eller en explosiv vara i landet kan inte anses vara mindre klandervärt än att därefter inneha samma vapen eller explosiva vara i landet. Med hänsyn till principerna om proportionalitet och ekvivalens ansågs det därför motiverat att den skärpta synen på vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor även i övrigt avspeglades i straffskalorna för smuggling av sådana varor.

Även om den illegala marknaden källor för vapen och explosiva varor blivit fler de senaste åren bedöms ändå majoriteten av de vapen och handgranater som finns i den kriminella miljön vara ett resultat av olaglig införsel i landet. De argument som motiverade den senaste straffskärpningen 2020 är alltså fortfarande gällande. Sedan Rysslands invasion av Ukraina har såväl svenska som internationella myndigheter varnat för att Ukraina förutspås bli en allt viktigare källa förS illegala vapen till de svarta marknaderna i Europa. Inom EU har ett arbete påbörjats för att med lärdomar från Balkankrigen förekomma problemet med den väntade vapensmugglingen. I detta syfte har en handlingsplan tagits fram tillsammans med ukrainska regeringen för märkning av vapen och ett "säkerhetsnav" öppnats i Moldavien med personal från bland annat Frontex och Europol. En ökning av inflödet av vapen och explosiva varor till Sverige från Ukraina har ännu inte noterats men kan, trots de åtgärder som EU vidtagit, väntas inom de närmaste åren. Det kan även befaras att ännu farligare vapen än de som hittills figurerat på den svenska marknaden, t.ex. granatkastare, skulle kunna bli tillgängliga. Mot denna bakgrund finns det även fortsättningsvis anledning att se lika allvarligt på införsel av illegala vapen och explosiva varor till Sverige som på innehav och hantering av sådana varor här i landet.

När det gäller på vilket sätt de nu aktuella straffskalorna ska ändras finns inte skäl att ändra på den ordning som gällt sedan 2020 där straffskalorna för vapensmuggling och smuggling av explosiv vara överensstämmer med straffskalorna för vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor. Straffskalorna för vapensmuggling och smuggling av explosiv vara ska alltså ändras på samma sätt som straffskalorna för vapenbrotten och brotten mot tillståndsplikt för explosiva varor i alla delar. För överväganden i denna del hänvisas till avsnitt 3.3.1.

4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 april 2024.

Bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Skälen för förslaget och bedömningen: De föreslagna lagändringarna är angelägna och bör träda i kraft så snart som möjligt. Mot den bakgrunden och med hänsyn till den tid som de olika leden i lagstiftningsprocessen förväntas ta framstår den 1 april 2024 som den tidigast möjliga tidpunkten för ikraftträdande.

Av 2 kap. 10 § regeringsformen följer att ingen får dömas till en svårare brottspåföljd för gärningen än vad som var föreskrivet när den begicks. Principen har kommit till uttryck i 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken, förkortad BrP. Enligt paragrafens andra stycke ska straff bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs, om inte den lag som gäller när domen meddelas leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. Denna bestämmelse anses generellt tillämplig inom straffrätten om inte något annat har föreskrivits. Någon annan övergångsbestämmelse än regleringen i 5 § BrP bedöms inte nödvändig när det gäller förslagen till ändringar i vapenlagen (1996:67), lag om straff för smuggling (2000:1225) och lag om brandfarliga och explosiva varor (2010:1011).

5 Konsekvenser av förslagen

5.1 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslagen kommer att leda till kostnadsökningar för staten. De ökade kostnaderna kommer främst att belasta Kriminalvården. Kostnadsökningarna för Kriminalvården kan beräknas till cirka 480 miljoner kronor per år från och med 2026, varav cirka 160 miljoner kronor från och med 2025. Förslaget väntas också leda till kostnader för Statens institutionsstyrelse om cirka 27 miljoner kronor per år från och med 2025, varav cirka 12 miljoner kronor från och med 2024. För rättsväsendets övriga myndigheter bedöms kostnaderna inte vara större än att de kan hanteras inom befintliga anslag.

Skälen för bedömningen

Kostnader för Kriminalvården

I denna promemoria lämnas förslag om straffskärpningar för flera brott som är vanliga i kriminella nätverk. Dessa insatser är viktiga i kampen mot allvarlig brottslighet. Förslagen innebär samtidigt ökade kostnader för staten, och då framför allt Kriminalvården.

Förslagen kommer att leda till längre strafftider och det kommer i sin tur att medföra ökade kostnader för Kriminalvården. Förslagen omfattar inte nykriminaliseringar och kommer i regel inte att leda till fler lagföringar för brott. Förslagen kan dock leda till förändrade prioriteringar hos Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten, vilket i sig kan leda till fler lagföringar och fler utdömda straff. Föreslagna straffskärpningar för de synnerligen grova brotten innebär även ändrade preskriptionsfrister. Denna effekt av förslagen bedöms inte påverka de – med nödvändighet – relativt övergripande beräkningar som görs här.

Det är svårt att uppskatta i vilken utsträckning kostnaderna kommer att öka. De sammanlagda strafftiderna beror inte bara på hur myndigheterna prioriterar och på hur domstolarna tillämpar de föreslagna bestämmelserna utan också på antalet brott som begås, brottslighetens struktur och hur stor andel av brotten som klaras upp och kan lagföras.

För att beräkna Kriminalvårdens kostnader för föreslagna straffskärpningar har utgångspunkt tagits i aktuell lagföringsstatistik och beräknad framtida dygnskostnad för en plats i anstalt. Effekterna av den slopade straffrabatten för unga myndiga vid allvarlig brottslighet som trädde i kraft den 1 januari 2022 har beaktats. Sammantaget beräknas förslagen i promemorian leda till kostnadsökningar för Kriminalvården med cirka 480 miljoner kronor per år från och med 2026, varav cirka 160 miljoner kronor från och med 2025. Beloppets storlek gör att de förändringar som föreslås inte kan finansieras inom ramen för befintliga resurser. Utöver de ekonomiska konsekvenserna förväntas det nu aktuella förslaget medföra ett behov av ytterligare cirka 400 anstaltsplatser per år fr.o.m. 2026, varav cirka 130 anstaltsplatser fr.o.m. 2025.

Kostnader för ungdomspåföljder

Förslagen innebär att straffvärdet för enskilda brott kommer att öka vilket i sin tur innebär att ungdomspåföljderna blir mer ingripande.

Förslagen väntas medföra att sluten ungdomsvård kommer att dömas ut i fler fall och under en längre tid än idag. Kostnaderna för Statens institutionsstyrelse (SiS), som är ansvarig myndighet för verkställigheten av sluten ungdomsvård, har beräknats med utgångspunkt i aktuell lagföringsstatistik och beräknad framtida dygnskostnad för en plats i sluten ungdomsvård. Sammantaget beräknas förslagen i promemorian leda till kostnadsökningar för SiS med cirka 27 miljoner kronor per år från och med 2025, varav cirka 12 miljoner kronor från och med 2024. Beloppets storlek gör att de förändringar som föreslås inte kan finansieras inom ramen för befintliga resurser.

Att straffvärdet för enskilda brott kommer att öka och leda till mer ingripande ungdomspåföljder kan i någon mån medföra kostnader för landets kommuner som ansvarar för verkställighet av ungdomspåföljder. Sammantaget görs dock bedömningen att

förslagen inte medför annat än marginella ekonomiska konsekvenser för kommunerna. Mot den bakgrunden föreslås inte någon kompensation enligt den kommunala finansieringsprincipen. Eftersom förslagen kommer att ha en viss påverkan på bl.a. socialtjänstens verksamhet får de anses ha effekt på den kommunala självstyrelsen, även om denna effekt är begränsad. Enligt 14 kap. 3 § regeringsformen bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den. Syftet med reformen bedöms inte kunna uppnås med någon mindre ingripande åtgärd och förslagets begränsade påverkan på självstyrelsen får därför anses proportionerlig i förhållande till ändamålet med förslagen.

Kostnader för rättsväsendets övriga myndigheter

Förslag om skärpta straffskalor påverkar inte rättsväsendets övriga myndigheter på samma sätt som Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse. Även om förslagen i viss mån kan leda till följd effekter i form av exempelvis utökade möjligheter till tvångsmedelsanvändning bör eventuella kostnadsökningar rymmas inom befintliga ramar.

5.2 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Bedömning: Förslagen kommer att påverka brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Förslagen kommer även att minska de kriminella nätverkens inflytande och leda till tryggare offentliga miljöer, vilket i sin tur kan väntas gynna både män och kvinnor.

Skälen för bedömningen: Förslagen markerar en skärpt syn på sådan allvarlig brottslighet som är vanlig inom kriminella nätverk. Som konstateras i avsnitt 5.1 kan följderna av förslagen väntas bli längre fängelsestraff samt att slutna ungdomsvård kommer att dömas ut i fler fall och under en längre tid än idag. Förändringarna kan därmed också antas leda till att fler individer kan få t.ex. vård för narkotikaberoende och bli föremål för återfallsförebyggande insatser inom ramen för den utdömda påföljden. Höjda straffnivåer

kan därtill förväntas medföra en viss avhållande effekt. Detta gäller inte minst i förhållande till gärningar som föregås av mer planerande och kalkylerande av risktagande, vilka är typiskt förekommande inom kriminella nätverk. En avhållande effekt när det gäller innehav av vapen och explosiva varor förväntas även leda till att färre allvarliga våldsbrott kommer till stånd, eftersom innehavet av föremålen många gånger är en förutsättning för att våldsbrott inom den kriminella miljön ska ske och dessutom riskerar att leda till svårare följder av utförda våldsbrott.

För unga i ålderskategorin 18–20 år får förslagen fullt genomslag vid brott för vilka det är föreskrivet fängelse i lägst ett år eller då brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer. Applicerat på promemorians förslag handlar det alltså om de grova och de synnerligen grova brotten samt normalgradsbrott vars straffvärde uppgår till fängelse ett år eller mer.

Förslagen kommer även att få genomslag på straffen för åldersgruppen 15–17-åringar. När ett barn berörs av straffrättsliga åtgärder är det viktigt att säkerställa att barnets rättigheter enligt barnkonventionen tillgodoses. Av artikel 37 i barnkonventionen följer att frihetsberövande av ett barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. De straffskärpningar som föreslås i denna promemoria kommer ske på en lägre nivå än för vuxna på grund av den särbehandling av unga som sker vid straffmätning och påföljdsval. Som konstaterats ovan kommer dock förslagen att medföra en strängare reaktion genom att en mer ingripande, och i vissa fall frihetsberövande, ungdomspåföljd behöver väljas. Detta bedöms som en oundviklig följd av den strängare syn på innehav av vapen och explosiva varor som nu råder och är motiverat utifrån den samhällsutveckling som skett när det gäller skjutningar och sprängningar. Även i fortsättningen finns emellertid en allmän strävan att begränsa användningen av frihetsberövande av barn och att vid varje åtgärd som rör barn beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

Förslagen bidrar till en strängare straffrättslig reaktion men ska också ses samlat med regeringens övriga insatser mot brott i kriminella nätverk, där syftet är att såväl brotten som brottens orsaker måste bekämpas. Förslagen kan i viss mån väntas minska de kriminella nätverkens inflytande och leda till tryggare offentliga miljöer, vilket i sin tur kan väntas gynna både män, kvinnor och barn.

När det gäller jämställdhet mellan män och kvinnor är de förslag som lämnas könsneutrala. Även med bestämmelser som gäller lika för alla kan emellertid olika grupper påverkas av dem i olika utsträckning. Enligt kriminalstatistiken lagförs fler män än kvinnor för allvarlig brottslighet. Detta innebär att fler män än kvinnor kommer att beröras av de nya reglerna.

6 Författningskommentar

6.1 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1996:67)

9 kap.

1 § Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst *fem* år.

Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för vapenbrott.

I *första stycket* ändras straffskalan på så sätt att maximistraffet för vapenbrott höjs från fängelse i tre år till fängelse i fem år. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.1.

Höjningen av maximistraffet för vapenbrott tillsammans med höjningen av minimistraffet för grovt vapenbrott (se kommentaren till 1 a §) innebär att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning ökar för normalgraden av brottet. Detta för också med sig en viss straffskärpning för denna kategori av vapenbrott, särskild sådana som är av allvarligare slag.

1 a § Om brott som avses i 1 § första stycket är grovt, döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. vapnet har innehafts på allmän plats eller på en annan plats där människor brukar samlas eller har samlats eller i ett fordon på en sådan plats,

2. vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

3. innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen,

4. vapnet har innehafts i en sådan miljö att det typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

5. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brott som avses i 1 § första stycket är synnerligen grovt, döms för synnerligen grovt vapenbrott till fängelse i lägst *sex* och högst *tio* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Vid bedömningen enligt första och andra styckena ska ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet, om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för grovt vapenbrott och synnerligen grovt vapenbrott.

I *första stycket* ändras straffskalan för det grova brottet från fängelse i lägst två år och högst fem år, till fängelse i lägst fyra år och högst sju år.

I *andra stycket* ändras straffskalan för det synnerligen grova brottet från fängelse i lägst fyra år och högst sju år, till fängelse i lägst sex år och högst tio år. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.1.

Ändringen av straffskalorna är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan de olika graderna av vapenbrott, utan endast att generellt höja straffnivån för grovt och synnerligen grovt vapenbrott. Till detta kommer att höjningen av maximistraffet för synnerligen grovt vapenbrott medför en möjlighet till ökad spännvidd vid straffmätningen för denna brottstyp med avseende särskilt på de allvarligaste fallen.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om straff för smuggling (2000:1225)

6 a § Om en gärning som avses i 3 § gäller vapen, döms för vapensmuggling till fängelse i högst *fem* år.

Om brottet är ringa, döms för ringa vapensmuggling till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är att anse som grovt, döms för grovt vapensmuggling till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningen avsett ett vapen av särskilt farlig beskaffenhet,
2. gärningen avsett flera vapen,
3. gärningen ingått som ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, eller
4. verksamheten eller gärningen annars varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för *synnerligen grov vapensmuggling* till fängelse i lägst *sex* och högst *tio* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal vapen eller flera vapen av särskilt farlig beskaffenhet.

Vid bedömningen enligt tredje och fjärde styckena ska ett enhandsvapen anses vara av särskilt farlig beskaffenhet, om det är kraftfullt eller har en särskilt farlig konstruktion eller utformning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för vapensmuggling, grov vapensmuggling och synnerligen grov vapensmuggling.

I *första stycket* ändras straffskalan på så sätt att maximistraflet för vapensmuggling höjs från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

I *tredje stycket* ändras straffskalan för det grova brottet från fängelse i lägst två år och högst fem år, till fängelse i lägst fyra år och högst sju år.

I *fjärde stycket* ändras straffskalan för det synnerligen grova brottet från fängelse i lägst fyra år och högst sju år, till fängelse i lägst sex år och högst tio år. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.3.

En följd av höjningen av minimistraflet för grov vapensmuggling tillsammans med höjningen av maximistraflet för vapensmuggling är att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning ökar för normalgraden av brottet. Detta för också med sig en viss straffskärpning för denna kategori av smugglingsbrott, särskild sådana som är av allvarligare slag.

Ändringen av straffskalorna är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan de olika graderna av vapensmuggling, utan endast att generellt höja straffnivån för grovt och synnerligen grovt brott. Till detta kommer att höjningen av maximistraflet för synnerligen grovt brott medför en möjlighet till ökad spännvidd vid straffmätningen för denna brottstyp med avseende särskilt på de allvarligaste fallen.

Vid otillåten införsel av vapen till landet uppfylls i regel kraven för såväl smugglingsbrott som vapenbrott. Genom hänvisningen till smugglingslagen i 9 kap. 4 § vapenlagen följer att det vapeninnehav som konstituerar den otillåtna införseln inte bör föranleda ansvar enligt vapenlagen, utan enbart enligt smugglingsbestämmelsen. En annan sak är om och i vilken mån det efterföljande innehavet ska medföra ansvar för olaga innehav enligt de särskilda

straffbestämmelserna för sådant innehav (prop. 1999/2000:124 s. 113).

6 b § Om en gärning som avses i 3 § gäller explosiva varor, döms för smuggling av explosiv vara till böter eller fängelse i högst fem år.

Om brottet är ringa, döms för ringa smuggling av explosiv vara till penningböter.

Om brottet är att anse som grovt, döms för grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst fyra och högst sju år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. gärningen avsett en vara som med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,
2. gärningen avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,
3. gärningen ingått som ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, eller
4. verksamheten eller gärningen annars varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt, döms för synnerligen grov smuggling av explosiv vara till fängelse i lägst sex och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för smuggling av explosiv vara, grov smuggling av explosiv vara och synnerligen grov smuggling av explosiv vara.

I *första stycket* ändras straffskalan på så sätt att maximistraflet för smuggling av explosiv vara höjs från fängelse i tre år till fängelse i fem år.

I *tredje stycket* ändras straffskalan för det grova brottet från fängelse i lägst två år och högst fem år, till fängelse i lägst fyra år och högst sju år.

I *fjärde stycket* ändras straffskalan för det synnerligen grova brottet från fängelse i lägst fyra och högst sju år, till fängelse i lägst sex år och högst tio år. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.3.

En följd av höjningen av minimistraflet för grov smuggling av explosiv vara tillsammans med höjningen av maximistraflet för smuggling av explosiv vara är att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning ökar för normalgraden av brottet. Detta för också med sig en viss straffskärpning för denna kategori av smugglingsbrott, särskild sådana som är av allvarligare slag.

Ändringen av straffskalorna är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan de olika graderna av smuggling av explosiv vara, utan endast att generellt höja straffnivån för grovt och synnerligen grovt brott. Till detta kommer att höjningen av maximistraflet för synnerligen grovt brott medför en möjlighet till ökad spännvidd vid straffmätningen för denna brottstyp med avseende särskilt på de allvarligaste fallen.

Vid olovlig införsel av explosiva varor till landet uppfylls i regel kraven för såväl smugglingsbrott som brott mot tillståndsplikten för explosiva varor. Av 30 § lagen om brandfarliga och explosiva varor framgår dock att det inte döms till ansvar enligt 29 eller 29 a § samma lag om gärningen är belagd med straff i smugglingslagen eller brottsbalken. Detta innebär alltså att smugglingsbrott konsumerar brott mot tillståndsplikten för explosiva varor.

6.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

29 § Den som av oaktsamhet bryter mot 16 § första stycket döms till böter.

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot 16 § första stycket döms till

1. böter eller fängelse i högst ett år om brottet avser brandfarliga varor, eller

2. böter eller fängelse i högst *fem* år om brottet avser explosiva varor.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för brott mot tillståndsplikten i 16 § samma lag.

I *andra* stycket ändras straffskalan på så sätt att maximistraflet för brott mot tillståndsplikten för explosiva varor höjs från fängelse i tre år till fängelse i fem år. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.2.

En följd av höjningen av minimistraflet för grovt brott mot tillståndsplikten tillsammans med höjningen av maximistraflet för brott mot tillståndsplikten är att det praktiskt tillgängliga utrymmet för straffmätning ökar för normalgraden av brottet. Detta för också med sig en viss straffskärpning för denna kategori av brott, särskild sådana som är av allvarligare slag.

29 a § Om uppsåtligt brott mot 16 § första stycket avser explosiva varor och är att anse som grovt döms till fängelse i lägst *fyra* och högst *sju* år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. varan med hänsyn till dess effekt, konstruktion eller utformning har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

2. hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett flera varor eller en stor mängd av en vara,

3. hanteringen eller överföringen har skett i en sådan miljö att varan typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning, eller

4. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om brottet är att anse som synnerligen grovt döms till fängelse i lägst *sex* och högst *tio* år. Vid bedömningen av om brottet är synnerligen grovt ska det särskilt beaktas om hanteringen, överföringen, importen eller exporten har avsett ett stort antal varor eller en särskilt stor mängd av en vara eller flera varor av särskilt farlig beskaffenhet eller en stor mängd av en vara av särskilt farlig beskaffenhet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffansvar för grovt och synnerligen grovt brott mot tillståndsplikten i 16 § samma lag.

I *första stycket* ändras straffskalan för det grova brottet från fängelse i lägst två år och högst fem år, till fängelse i lägst fyra år och högst sju år.

I *andra stycket* ändras straffskalan för det synnerligen grova brottet från fängelse i lägst fyra och högst sju år, till fängelse i lägst sex år och högst tio år. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.2.

Ändringen av straffskalorna är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan de olika graderna av brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, utan endast att generellt höja straffnivån för grovt och synnerligen grovt brott. Till detta kommer att höjningen av maximistraffet för synnerligen grovt brott medför en möjlighet till ökad spännvidd vid straffmätningen för denna brottstyp med avseende särskilt på de allvarligaste fallen.

Departementsserien 2023

Kronologisk förteckning

1. Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. Ju.
2. Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. KN.
3. Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. LI.
4. Frågor om val till Sametinget. Ku.
5. Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. KN.
6. Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. Ju.
7. Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. Ju.
8. Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. KN.
9. En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier. LI.
10. En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. S.
11. Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. Ju.

Departementsserien 2023

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ändringar i regelverket om överlämnande enligt en europeisk och nordisk arresteringsorder. [1]

Genomförande av det nya blåkortsdirektivet. [6]

Tilläggsprotokoll 16 till Europakonventionen – en möjlighet för de högsta domstolarna att begära rådgivande yttrande från Europadomstolen. [7]

Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de allvarligare brotten. [11]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Näringsförbud till följd av förbud att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. [2]

Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. [5]

Förslag på åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för kliniska prövningar – för en bättre välfärd och en starkare life science-sektor. [8]

Kulturdepartementet

Frågor om val till Sametinget. [4]

Landsbyggs- och infrastrukturdepartementet

Statens ansvar för det svenska flygplatssystemet. För tillgänglighet och beredskap. [3]

En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier. [9]

Socialdepartementet

En registerlag för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. [10]